

בטחון

עולמו של האורח הישראלי בתשכ"ט היה מוגבל כימעט לגמרי להחי של צה"ל והמלחמה. על כן גם לא הצמיח מתוכו אישיות שהתבלטה במעשה "אזרחי מיוחד, שיוכל לשמש סמל לבני דורו. את הסמל לקח האורח הישראלי השנה מתוך שורות הלוחמים — יבעיקר אלה שפשוט בעורף האויב. גולת הכותרת של מיבצעים אלה היתה הפשיטה על נמליהתעופה של ביירות, ובעיקבותיה באו פשיטות מפתיעות נוספות בעמק הנילוס במצרים, שהישגיהן היו יותר מוראליים ותעמולתיים מאשר צבאיים. בעיקבות הפשיטה בביירות פירסם עיתון צרפתי, כי אלוף הצנחנים רפאל ("רפול") איתן, פיקד על הפעולה והשתתף בה באופן אישי. זמן קצר אחרי המיבצע הועלה רפול לדרגת אלוף והתמנה כקצין חי"ר וצנחנים ראשי. בתוקף תפקידו זה הוא אחראי למעשה על רמתו המיבצעית של חיל-הרגלים.

רפול

כלכלה

גם תשכ"ט, כמו השנה שקדמה לה, עמדה בסימן היחל צותו של המשק הישראלי ממשבר שנות המיתון. מאוץ-התשלומים של המדינה הוסיף אומנם להיות שלילי, הגרעון המיסחרי שלה גדל והלך, קופת הממשלה התרוקנה ומלאי המטבע הזר של האוצר התדלדל עד לנקודה קריטית. אולם תמונה עגומה זו של הכלכלה הישראלית כימעט ולא ניכרה ברחוב. אנומליה זו, העלולה להסתיים בשנה הבאה במשבר נוסף, נגרמה בעיקר בשל הירדתמות משאבים ניכרים של המשק הישראלי לתעשייה הביטחונית. תעשייה זו פשטה על עוד ועוד ענפים במשק, הגיעה למימדים ענקיים במאמץ להבטיח את איתנותו של ישראל בתוצרי בטחון. האיש שסימל את הצד החיובי בהתפתחות זו, ושתחת הנהלתו הפכה התעשייה הביטחונית לענף מרכזי בכלכלה, היה יצחק עירוני, מנהל תע"ש — התעשייה הצבאית הישראלית.

יצחק עירוני

אברהם מקוב

מדע

בתחומים שונים של המדע הגיעו מדענים ישראלים להישגים בולטים בקנה-מידה בינלאומי. מבחינת הישגיה בתחומי המדע השונים, נמנתה ישראל גם בתשכ"ט בין המדינות המפותחות ביותר בעולם. אולם כמו בשיטחי החיים האחרים של המדינה, היו גם ההישגים החשובים ביותר במדע — אלה שיושמו לצרכי ביטחונה השוטף והעתיד של המדינה. מטבע הדברים הוא שהישגים אלה נשמרים בסוד ולא ניתנים לפרסום. האיש שהגיע להישג נוכחי ביותר בתחום זה היה המהנדס אברהם מקוב, שזכה השנה בפרס ביטחון ישראל, על פיתוח מערכת נשק מיוחדת. מקוב, אחד משלושת סגני מנהל תע"ש, הוא ראש המעבדה המרכזית של תע"ש — הסדנא בה נולדים ונבחנו רעיונות חדשים. כמקוב כן שאר מדעני ביטחון ישראל, נשארים אלמוניים בהמצאותיהם, שהן כה חיוניות.

חיים יבין

עיתונות

הטלחיוניה היתה התופעה הבולטת ביותר בעיתונות הישראלית בתשכ"ט, וחיים יבין, שהיה שרדן ולא עיתונאי, היה האיש הבולט ביותר בטלחיוניה, לפחות על המסך. אין ספק שתחילת עידן הטלחיוניה בישראל עשויה לחולל מהפכה בהרגלי החיים של אזרחי ישראל. כבר השנה איימה הטלחיוניה לפגוע בקולנוע ובעיתונות. אבל המהי פכה טרם התחוללה. הטלחיוניה הישראלית, למרות שיצאה כבר משלב הניסויים, עדיין פיגרה במרחק של שנים רבות מאחורי מדיום זה בעולם. ספק גם אם האחראים לניהול הטלחיוניה תפסו את מלאו כוחו של המכשיר שהופקד בידם, שכן הם ניהלו אותו בצורה קרתנית למדי. אבל את כוחו של המדיום החדש סימל חיים יבין — שהופעתו על המסך הקטן בלבד, ולא שום תכונה אחרת, הפכה אותו לאחת הדמויות הפופולאריות ביותר בארץ.

דת

שמואל הכהן-אבידור

חיי הדת בישראל דומים לבצה של מים רדודים. הדת הישראלית שייכת לימי הביניים: שמרנית, מסוגרת, ועולה בפני כל מחשבה מקורית. היא כופה את חוקיה בעזרת מיפלגות דתיות ציניות ובעזרת החוק של המדינה החילונית. בצד ה-מוגנולי האורתודוכסי, משתדלות שתי תנועות להרים ראש: הרפורמית והקונסרבטיבית. על רקע זה נעשה השנה ניסיון מקורי: בכפר שמריהו, בו אין בית-ספר ממלכתי-דתי, הקים שמואל הכהן-אבידור, שהוא גם עורך השבועון הדתי פנים אל פנים, קהילה מקורית, שהפכה מוקד לניסיון חדש בדת. אומר הוא: "זוהי משתלה לדת הישראלית, שאינה קשורה עם הצורות והנוסח של העבר, אלא צומחת על רקע המציאות הישראלית. יש בזה כאילו שיבה לימי ברכוכבא והחש-מונאים". הכהן-אבידור (42) הוא יליד ירושלים, בן למש-פחת רבנים מסועפת, התפרסם כרב ההולך נגד הזרם.

אמנות

יגאל תומרין

היה זה אופייני שבמרכז אירועי האמנות של השנה לא עמד מאורע אמנותי או יצירה אמנותית, כי אם שערורייה. היא נולדה סביב האנדרטה לחללי הצוללת האכזרית זקר, שיוזמה עיריית חיפה להקים במבואות העיר. הפסל יגאל תמר-מרקין נבחר לתכנן ולהקים את המצבה. ואז, בצורה מיס-תורית, החל מתעורר גל של מחאה ציבורית כאילו היתה האנדרטה שתיכנן תומרקין פלאגיאט של אנדרטה דומה המוצבת בנמל רוטרדם. למרות שהיה דמיון מסויים בין שתי האנדרטות, הוכחו האשמות לבסוף ככלתי מבוססות וכנסולות כל יסוד. אולם הסערה הציבורית שעוררה הפר-שה, האשמות והאשמות הנגד, שנייעו עוד לידו בירורים משפטיים, היו כמשב רוח מעורר בחיי האמנות הקפואים והרדומים של ישראל.

שלמה שבא

ספרות

המוזות של סופרי ישראל יצאו לחופשה בתשכ"ט. ספרים חדשים הופיעו בשוק הישראלי חדשים לבקרים. אבל לא היתה ביניהם אף יצירה ספרותית גדולה אחת. אופנת ספרי המלחמה עדיין שלטה בשוק הישראלי, אולם להיטות הקוראים שככה. ספרים אחרים שהופיעו היו רובם ספרים תיעודיים, שעסקו לא-דווקא בפרקים האחרונים שרשמה ההיסטוריה של עם ישראל. בין אלה בלט ברמתו, בהיקפו ובסיגנונו כתיבתו הספר שבט הנועזים של העיתור נאי שלמה שבא — שגולל את האפוס המרתק של ראשית היווצרות כוחו המזויין של היישוב היהודי בארץ. הספר, הפורש את עלילות השומר, יכול היה להיכתב בצורה כזו רק על-ידי אדם שהקדיש את עצמו לחקר התקופה ושנחן באהבת גיבורי עלילותיו. זאת עשה שלמה שבא, שבהיעדר מתחרים סופרים היה איש הספרות של השנה.

ג'ילברטו טופאנו

תיאטרון

התיאטרון הישראלי גסס בתשכ"ט. האהל שבק חיים. הביסה נעלמה מהבמה. שאר תיאטרונים ישראל לא העלו אפילו יצירה חשובה אחת שהלהיבה את הקהל. האיש היחידי שהצליח לתת הצדקה לקיומו של תיאטרון ישראלי, היה דווקא תושב זר — הכנאי האיטלקי גילברטו טופאנו. שתי ההצגות שהעלה טופאנו השנה על בימת תיאטרון בימות — גבעת טפון ריבר וכוח הכוח, היו שתי תיאטרונים גועש ומסעיר. מעבר לחשיבותן האידיאית והחברתית של שתי הצגות אלה, ניצבה העובדה שטופאנו הצליח להקים שני צוותים תוססים של שחקנים — כולם פנים חדשות על הבמה הישראלית, העתידים לשנות את פניו המיושנים של התיאטרון הישראלי. הוא עשה את הכמעט בלתי יאומן ויצר תיאטרון ישראלי חי ומרגש.

ספורט

כרמל ולזרוב

שום מועמדות לתואר איש השנה לא היתה מובנת ודאית כליכך כמו זו של צנניה כרמל ולידיה לזרוב. עד לפני שבועות מספר לא היה שמל ידוע אלא בקרב חוג מצומצם של חובבי שיוט. בין לילה הפכו הצעיר והצעירה הבתי-ימיים לאילי הספורט הישראלי. הם זיכו אותנו בגדול ההישגים שידענו מעודנו — תואר של אליפות עולם. מה שלא הצליחו ספורטאי ישראל בשום שטח שהוא, עשה צמד זה בהתחרות הבינלאומית בשיט מפר-שיות מרגם 420. הם הוכיחו כי אין לנוער הישראלי כלי-סיבה לריגשי נחיתות, וכי במאמץ מפרך ובאומנים מגר-שכים ניתן להגיע אף לתואר הספורטאי הגדול בעולם גם בשטח שאינו פופולארי כליכך.

אשה

זיקלין סנדי

איפה מקומה של האשה בחיים? האם היא יצור נערץ ומו-גן, שיש להעמידו על קתדרה מוגבהת ולסגוד לו בהערצה? או שותפה (וגם מתחרה) בעלת זכויות וחובות שוות? שאלה זו כבר הוכרעה לפני דור, והאשה כבשה את זכותה להיות כמו גבר — פרט לאותו הבדל קטן, אך דווקא השנה, בה הגיע האדם הראשון (במיקרה, גבר) לירח, התברר ש-הכמיחה לראות באשה יצור פאסיבי, לא מתה. התופעה התגלתה בכל עומקה כאשר החליטה זיקלין קנדי להינשא לאילהספנות היחני אריסטוטל אונאסיס. העולם נתקף כעס. הגברים הרגישו כאילו בגדה בהם אישית. הם ציפו מאלמנתו היפהפיה של הנשיא קנדי לעמוד על הקתדרה המוגבהת ש-הציבו לה, ולקמול שם לזכר הגבר הנהדר שמילא פעם את חייה. אולם היא הפגינה מחדש את זכותה של האשה ליטול את גורלה בידה, לענה לייצר הרימום של גברי העולם.